ja järgnevail läbirääkimisil selgitati. Palamusel oli loengute sisuks peaasjalikult ajalugu. Tartus kutsus Rahvaülikooli Selts 1917. a. kevadel rahvaülikooli ellu, mis sest ajast peale iseäranis ka ülikooli õppejõudude kaastegevusel ja ülikooli poolt antud ruumides ülikooli laienduse mõttes korralikult töötab.

Seltsid. 1865. a. astub Tartus ellu selts, mille asutajad ja liikmed eestlased ja kes omale ülesandeks seab eesti rahva haridustlist tasapinda tõsta: „Vanemuine". Oma asutaja ja esimese esimehe J. V. Jannsen'i juhatusel hakkab „Vanemuine" eesti seltskonda koondama ja hariduslisi ettevõtteid algatama ning teostama. Lauluga alustatud, laieneb tegevus varssi kõnekoosolekute ja näitemängu peale. Iseäranis tähtsaks saab „Vanemuine" kohe alguses rahvusliku iseteadvuse äratamise tegurina laiemais ringkonnis. 1868. ja 1870. a. peab siin C. R. Jakobson oma kuulsaks saanud „Kolm isamaa kõnet", 1869. a. pannakse „Vanemuise" eestvõttel Tartus esimene eesti laulupidu toime, mis eesti rahva ärksamaid ja rohkem haritud liikmeid tervelt maalt kokku tõmmates otsustava tõuke annab rahvusliku iseteadvuse puhkemiseks ja vaimustuserikkaks tegevuseks rahvusliku kultuuri aladel, saades nõnda kaugelepaistvaks tähiseks Eesti arenemisloos. 1870. a. alul omandas „Vanemuine" maja ühes suurema aiaga Jaama tänavas, pannes sellega aluse eesti seltskonna kodule Tartus, isegi tervel maal. Selles majas peeti palju aastaid kõik suuremad ja tähtsamad kohalikud ja ülemaalised koosolekud ära, kuna Eesti Kirjameeste Seltsi maja ostmise läbi 1882. a. teine tähtsam kooskäimis-paik Tartus tekkis. 1870. a. 24. ja 25. juunil etendati „Vanemuises" esimest korda eesti näitemängu Tartus — L. Koidula toimetatud „Saaremaa onupoega", kus juhatajana Koidula ise ja tegelasina mitmed eesti soost haritlased esinesid. Järgnevail aastail tegid ka teised Koidula paremad näitemängud siin oma esimese näitelavalise tuleproovi läbi. Ajuti, nii iseäranis 1875.—1878. a., oli „Vanemuise" tegevus näitemängu alal iseäranis elav, kuid alles 80. aastate alul sai eesti näitemäng Tartus kindlamale põhjale, kui 1883. a. „Eesti näitlejate ühendus" teoks saab. August Wiera hoolel, kes juba varemalt ajuti „Vanemuises" laulu ja näitemängu juhatanud, kasvab näiteseltskond, kes, asja-armastajaist koos seistes, ikkagi juba suuremate näitemängude ja operettide juurde heakskiitmist leidva tagajärjega asub ja oma ringreiside läbi kodumaa tähtsamais paigus eesti näitemängu edenemiseks äratust annab. 1891. aastal omandab „Vanemuise" näiteseltskond enese tegevusele seadusliku aluse, mis ta põhimõtteliselt teiste kohaliste rahvuste näiteseltskondade kõrvale asetab. Kui tuli 1903. a. „Vanemuise" ruumid ära hävitab, tõuseb seltsi ümber suuremal hulgal koondunud eesti haritlaste hoolel 1906. aastal „Vanemuisele" Aia tänavas uus kodu, mis oma suuruse kui ka iseäranis ehituseviisi poolest (ehit. arkitekt Armas Lindgrén'i plaani järele moodsas põhjamaa stiilis) esimene sellelaadiline Eestis on ja seltsimajade ehitamiseks teistes suuremais kodumaa linnades mõjuvat tõuget ning eeskuju annab. Ühes uude majasse asumisega astub ellu „Vanemuises" esimene eesti elukutseline näiteseltskond.